

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานทางวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา ในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับรางวัลพระราชทาน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเลย ซึ่งได้แก่โรงเรียนศรีสงครามวิทยาและโรงเรียนเลยพิทยาคม เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ข้อมูลตรงตามสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสำรวจ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการตีความ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การเลือกกรณีศึกษาและผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย
3. การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม
4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การตรวจสอบข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

3.1 การศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล รวมทั้งศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัยและเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

3.2 การเลือกกรณีศึกษาและกลุ่มประชากร

การศึกษาเฉพาะกรณีครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงเรียนที่จะศึกษา โดยเจาะจงโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานระดับมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดเลย ซึ่งมี

2 โรงเรียน คือ โรงเรียนศรีสงครามวิทยาและโรงเรียนเลยพิทยาคม เนื่องจากสองโรงเรียนนี้มีเกณฑ์ที่น่าศึกษาร่วมกันคือ

1. เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ที่ได้รับรางวัลพระราชทานหลังจากที่มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยรางวัลพระราชทาน ในปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

2. เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ที่มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา จนทำให้นักเรียนได้รับรางวัลจากการประกวดศิลปะเด็กเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับเขต ระดับภาค ระดับประเทศ ระดับนานาชาติ จนถึงระดับโลก (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 9, 2527)

3. เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ที่ได้รับรางวัลโรงเรียนส่งเสริมศิลปศึกษายอดเยี่ยม จากเขตการศึกษา 9 ทั้ง 2 โรงเรียน (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 9, 2528)

ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษาสภาพและการดำเนินงานการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา ให้ครอบคลุมโรงเรียนมัธยมศึกษาดีเด่น รางวัลพระราชทาน ขนาดใหญ่ ที่มีกิจกรรมดีเด่นทางด้านศิลปะในจังหวัดเลย จึงได้เลือกศึกษาทั้งสองโรงเรียน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา จำนวน 24 คน จำแนกได้ดังนี้

1. ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสงครามวิทยา และผู้อำนวยการโรงเรียนเลยพิทยาคม

2. ครูที่ปรึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูที่ปรึกษา กิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาโรงเรียนศรีสงครามวิทยาและครูที่ปรึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาโรงเรียนเลยพิทยาคม

3. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา ปีการศึกษา 2540 จำนวน 20 คน ได้แก่ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาโรงเรียนศรีสงครามวิทยา และโรงเรียนเลยพิทยาคม โรงเรียนละ 10 คน

3.3 การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม

ในการเตรียมตัวทำงานภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กำหนดกรอบการสังเกตและแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ในลักษณะกว้าง ๆ
2. เริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (Good Rapport) เนื่องจากผู้วิจัยเป็นครูสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนเลยพิทยาคม และมีการติดต่อประสานในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนศรีสงครามวิทยาอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นโรงเรียนที่อยู่ใกล้กันและอยู่ในกลุ่มโรงเรียนมัธยมจังหวัดเลยด้วยกัน จึงเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังไม่มีปัญหาในเรื่องการปรับตัวในสนามเนื่องจากผู้วิจัยเป็นสมาชิกของสังคมนี้อยู่แล้ว
3. ทำตารางรายชื่อผู้ให้ข้อมูลพร้อมที่อยู่หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อนัดหมายสัมภาษณ์พูดคุย ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ทำตารางการใช้เวลาในภาคสนาม โดยกำหนดให้มีการปฏิบัติงานในภาคสนามติดต่อกันเป็นระยะเวลาประมาณ 11 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม 2540 ถึงเดือน มกราคม 2541
5. เตรียมการสัมภาษณ์ สังเกตและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สมุดบันทึก แฟ้มรวบรวมข้อมูล เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพ
6. เตรียมทำแผนที่ ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนศรีสงครามวิทยาและโรงเรียนเลยพิทยาคม

3.4 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมศิลปะ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ หลังจากสร้างเครื่องมือเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบ แล้วจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ หลังจากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขพร้อมกับให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบการแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) และแบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปและข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา ในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล จากผู้บริหารโรงเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรม และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

2. แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและครูที่ปรึกษา กิจกรรมในระหว่างดำเนินกิจกรรม โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วย กระบวนการ 3 ขั้น คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก (สุภางค์ จันทวานิช, 2535) สำหรับกรอบที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรม ผู้วิจัยใช้กรอบการสังเกตของลอฟแลนด์ (Lofland, 1971 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2540) ซึ่งมีกรอบการสังเกตดังนี้

2.1 การกระทำ (acts) คือพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนและครูที่ปรึกษา กิจกรรมในระหว่างที่ปฏิบัติกิจกรรม เช่น การสนทนา การให้คำแนะนำ การฝึกปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ เป็นต้น

2.2 แบบแผนการกระทำ (activities) คือการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการ มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนเป็นแบบแผน เช่น วิธีการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียน วิธีการแนะนำหรือการสอนศิลปะของครู พฤติกรรมเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่อง ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงสถานภาพ บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา กิจกรรมและนักเรียน

2.3 ความหมาย (meaning) คือการที่นักเรียนและครูให้ความหมายหรือความสำคัญในการปฏิบัติกิจกรรมมากน้อยแค่ไหน และเป็นการมองตนเองว่า ตนเองมีความหมายหรือความสำคัญในการปฏิบัติกิจกรรมมากน้อยเพียงใด

2.4 ความสัมพันธ์ (relationship) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูที่ปรึกษา กิจกรรม นักเรียนกับผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา กิจกรรมกับผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา กิจกรรมกับครูคนอื่น และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ อาจเป็นความสัมพันธ์ที่ราบรื่น เข้ากันได้ หรือความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง

2.5 การมีส่วนร่วม (participation) คือพิจารณาบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องว่า ใครบ้างมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม มีผลได้ผลเสียในการจัดกิจกรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา

3. แบบสำรวจการจัดกิจกรรมศิลปะ เป็นแบบสำรวจข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลประมาณ 11 เดือน คือเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม 2540 ถึงเดือนมกราคม 2541 ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ คือ

1. ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน 2540 เป็นระยะที่ผู้วิจัยติดต่อประสานงานสร้างความคุ้นเคยกับผู้บริหารโรงเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรม นักเรียน และทำการศึกษาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2 ระหว่างวันที่ 1 - 15 ของเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2540 เป็นระยะที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียนศรีสงครามวิทยา ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การเก็บข้อมูลในโรงเรียนศรีสงครามวิทยา

วิธีการเก็บข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถูกสังเกต	วันเดือนปี
1. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา ด้านการวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผล	1. ผู้บริหาร 2. ครูที่ปรึกษากิจกรรม 3. นักเรียน	1 - 15 พฤษภาคม 2540 1 - 15 มิถุนายน 2540 1 - 15 กรกฎาคม 2540
2. การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ระหว่างดำเนินกิจกรรม	1. ครูที่ปรึกษากิจกรรม 2. นักเรียน	1 - 15 ของเดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2540
3. การสำรวจการจัดกิจกรรมศิลปะ		1 - 15 ของเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม 2540

3. ระหว่างวันที่ 16 - 30 ของเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2540 เป็นระยะที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียนเลยพิทยาคมซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การเก็บข้อมูลในโรงเรียนเลยพิทยาคม

วิธีการเก็บข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถูกสังเกต	วันเดือนปี
1. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาด้านการวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผล	1. ผู้บริหาร 2. ครูที่ปรึกษากิจกรรม 3. นักเรียน	16 - 30 พฤษภาคม 2540 16 - 30 มิถุนายน 2540 16 - 30 กรกฎาคม 2540
2. การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ระหว่างดำเนินกิจกรรม	1. ครูที่ปรึกษากิจกรรม 2. นักเรียน	16 - 30 ของเดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2540
3. การสำรวจการจัดกิจกรรมศิลปะ		16 - 30 ของเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม 2540

4. ระหว่างเดือนธันวาคม 2540 ถึงเดือนมกราคม 2541 เป็นระยะที่ผู้วิจัยทบทวนตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมาแล้วทั้งหมดของทั้งสองโรงเรียน

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน โดยใช้การสัมภาษณ์ควบคู่กับการสังเกตและการสำรวจ(สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2537)

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล ของโรงเรียนศรีสงครามวิทยาและโรงเรียนเลยพิทยาคม ที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสำรวจ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ (interpretation) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis) แล้วนำเสนอในลักษณะของความเรียง โดยแยกการนำเสนอแต่ละโรงเรียน

3.8 การสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลตามกรอบที่ใช้ในการศึกษา กิจกรรมเสริมหลักสูตรศิลปศึกษา คือด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยสรุปและอภิปรายผลในลักษณะของความเรียง